

Л. Радовецька,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

ПРИНЦИПИ ВТІЛЕННЯ ПОЛІТИКИ РЕІНТЕГРАЦІЇ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ: КОНТЕКСТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАВА

Постановка проблеми. Проблема реінтеграції в українському суспільстві пов'язана насамперед з тими історичними процесами на сучасному етапі державотворення України, які почалися з початку 2014 року, посилюються з повномасштабним вторгненням РФ в Україну й актуалізуються триваючою російсько-українською війною. На процеси реінтеграції в Україні впливає низка чинників: різноманітних чинників: політичних, економічних, гуманітарних тощо. Тому доцільність осмислення пріоритетів цифровізації з огляду на реінтеграційні процеси у сфері культури є прерогативою державної діяльності в сукупності з іншими недержавними суб'єктами, оскільки така діяльність матиме значний вплив на перспективи повоєнного відновлення України, як і перспективи повернення українських громадян.

Стан опрацювання цієї проблеми. Проблема реінтеграції є відносно новою для вітчизняної науки і практики, однак неабиякою гострою на сучасному етапі й потребує свого наукового осмислення. Питання реінтеграції досліджувалися досить невеликою кількістю вітчизняних вчених-представників різних наук, насамперед соціо-гуманітарних, а тому ці дослідження не мають складених історичних традицій. Так, теоретичні питання етнополітичного спрямування реінтеграції та дезін-

теграції висвітлені у працях В. Явір. Д. Гордієнко досліджував мовні питання, пов'язані з історією Кримського ханства в контексті майбутньої реінтеграції Криму. Є поодинокі праці теоретико-правового характеру щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій (І.С. Медяник, Ю. Тукаленко та Є. Мінакова), деякі інші. Дослідження гуманітарного спрямування контексті розробки і формування реінтеграційної політики здійснювали робочі групи у складі: А. Осипчук, А. Суслова, С. Шулімова, М. Яковлева. Є низка зарубіжних вчених, які досліджували окремі питання політики реінтеграції у сфері культури. Зокрема, А. Фіпс зосереджувала свою увагу на питаннях інтеграції біженців, культурної ідентичності, адаптації після повернення. С. Дж. Махлер досліджувала транскультурну міграцію з її антропологічних засад. С. Вольф акцентував увагу в своїх дослідженнях на управлінні, врегулюванні та запобіганні етнічних конфліктів – працях політологічного спрямування. А. Тріандафіліді осмислювала проблеми управління культурними процесами міграції, інтеграції та націоналізму з позицій європейської та міжнародної перспектив.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зауважити, що зазначені праці висвітлюють окремі вузькоспрямовані питання реінтеграції. Системних

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правову основу політики культури в Україні становлять насамперед міжнародно-правові акти та акти національного права: закони України та підзаконні нормативно-правові акти. Міжнародно-правовими договорами з питань культури, ратифікованими Верховною Радою України, які складають нормативний фундамент культурної політики, є: 1) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., яким на універсальному рівні закріплено окремий блок прав людини на культурне самовираження, 2) Гаазькі конвенції 1954 року та Додатковий протокол 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. – в частині норм і стандартів ведення війни державами; 3) Римський статут, що визначає факт руйнування та пошкодження культурних пам'яток як воєнний злочин. Актами національного права в Україні, що регу-

Своєрідність державної політики в сфері культури зумовлюється конституційно-правовим орієнтиром культури як національної цінності та національної культурної ідентичності (ст. 11, 12 Конституції України), а її забезпечення як обов'язків, функцій, напрямів діяльності держави, гарантій реалізації прав і свобод людини (ст. 3, 10, 18, 19 та ін.). У розділі II «Права, свободи та обов'язки людини та громадянина» Основного Закону України відсутнє закріплення права людини і громадянина на культурний розвиток, однак опосередковано воно врегульовано: 1) правами та свободами, як-от: право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), право на громадянство (ст. 25), право на повагу до гідності людини (ст. 28), право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35), право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41), право на освіту (ст. 53), свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54); 2) гарантіями прав і свобод, зокрема: невтручання в особисте життя (ст.30), навчання рідною мовою через національні культурні товариства (ст. 53), захисту інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54).

Оскільки в основі будь якої політики держави лежать суспільні відносини, то саме суспільні відносини у сфері культури становитимуть предмет правового регулювання, предмет безпосередньо державної діяльності, як і предмет цього дослідження, до якого до певної міри входять правові засади, правові основи, правове регулювання, механізм здійснення, формування, реалізація та забезпечення цієї політики. Так, Закон України «Про культуру» закріплює таку діяльність, що охоплюється сферою культури як-от: художньої літератури, кінематографії, театрального, музичного, хореографічного, пластичного, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури, фотомистецтва, дизайну. Виокремлює *об'єкти нематеріальної культурної спадщини*, тобто ту сферу державної діяльності, на яку вона спрямовуватиметься, а саме: звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, народну культуру (фольклор, традиції, звичаї і обряди, діалекти і говірки, народні художні промисли та ремесла, історичну топоніміку тощо), з приводу яких повинна здійснюватися державна діяльність (політика) в контексті її забезпечення, а саме охорони та захисту. Також спрямовує політику держави щодо її забезпечення шляхом конкретизації завдань держави в процесі її діяльності щодо охорони національного культурного надбання, культурної спадщини; музейної справи, колекціонування; архівної справи; бібліотечної справи; книговидавництва, створення видавничої продукції, її розповсюдження і використання; створення і розповсюдження фонограмної та аудіовізуальної продукції; мистецької освіти та її науково-методичного забезпечення [1].

В контексті політики реінтеграції на окрему увагу заслуговує ретроспективний аналіз змісту положень

законів України, які були прийняті у зв'язку з незаконною анексією АР Крим як реакцію держави на додаткові виклики й загрози у цій площині і спричинила потребу у додатковому унормуванні питань захисту та збереження культурної спадщини. Так, Верховною Радою України 18.01.2018 р. було додатково прийнято нормативно-правові акти, що врегулювали правовий режим окупованих територій як частин території Донецької та Луганської областей (ОРДЛО), так і АР Криму та м. Севастополя. Це був Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», яким одним із напрямів діяльності держави було визначено сприяння забезпеченню *культурних потреб та зв'язків шляхом реалізації заходів, визначених центральним органом виконавчої влади України* [2]. Цей Закон, втім, втратив свою чинність з огляду на нові безпекові реалії в Україні, а саме із повномасштабним вторгненням у лютому 2022 р. російської федерації до нашої країни, розв'язанням повномасштабної конвенційної війни і прийняттям у зв'язку з цим Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України». Важливо, що цим Законом врегульовано поняття «деокупація», що визначається як комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань Російської Федерації і окупаційної адміністрації Російської Федерації та встановлення загального ефективного контролю України на цій території (повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території [3].

Загалом Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» закріпив загальні засади державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території. В контексті реінтеграційної політики держави як державної діяльності та виходячи зі змісту положень згаданого Закону, на додаткову увагу заслуговують положення статті 4¹, якими визначено цілі державної політики на тимчасово окупованій території, а саме: 1) деокупація тимчасово окупованої території; 2) забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у передбаченому законом обсязі; 3) забезпечення незалежності, єдності та територіальної цілісності України [3].

Державним органом, безпосередньо відповідальним за формування, реалізацію та забезпечення загальної державної культурної політики, є центральний орган виконавчої влади – Міністерство культури та інформаційної політики. Його компетенція визначена відповідними нормативно-правовими актами. Це Закон України про Центральні органи виконавчої влади України та постанова КМУ від 16.10.2019 р. № 885, якою затверджено Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України.

Таким чином, можна констатувати, що *культурна реінтеграція є стратегічною метою державної діяльності, політика реінтеграції у сфері культури є складовою цієї загальної діяльності, відповідно має свої певні особливості, пов'язується із загальною безпековою політикою держави, повинна реалізовуватись в унісон з її інформаційною політикою; забезпечення захисту культурних прав і свобод громадян в цьому контексті є засобом та гарантією досягнення цієї стратегічної мети, що більш*

детально унормовано ст. 5 Закону, де в контексті зазначеного конкретизовано основні напрями такої діяльності щодо цивільного населення на тимчасово окупованих територіях, а саме:

- захист основоположних прав і свобод людини, зокрема й культурних;

- сприяння забезпеченню відновлення порушених матеріальних прав (матеріальних культурних цінностей);

- сприяння забезпеченню різноманітних потреб (зокрема й культурних, у зв'язку з чим визначено потребу у реалізації заходів, рішення про які приймає Кабінет Міністрів України, а деталізує відповідний компетентний державний орган, а саме центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій);

- сприяння у підтриманні культурних зв'язків;

- доступу до закладів освіти та засобів масової інформації України.

Контент-аналіз міжнародних правових актів, актів національного права, розуміння політики держави як державної діяльності та реінтеграції громадян як стратегічної мети держави та громадянського суспільства дав можливість виокремити три групи принципів реінтеграційної політики держави у сфері культури:

- 1) базових принципів формування, реалізації та забезпечення державної політики;

- 2) основоположні принципи державної політики у сфері культури;

- 3) нормативно-правові засади галузевого рівня.

До **базових принципів формування, реалізації та забезпечення державної політики** у сфері культури слід насамперед віднести:

- верховенство права;

- демократичність і підзвітність державної політики;

- ефективність та результативність;

- пріоритетність;

– унікальність української ідентичності, що проявляється у культурі, мові, традиціях, історичній самобутності;

– потребу у захисті різних культурних мовних ідентичностей в Україні;

– дотримання норм міжнародного права;

– прозорість та свободу культурної самовизначеності та самоідентифікації, що знаходить свій прояв у політичних правах і свободах;

– верховенство закону в системі нормативно-правових актів;

– справедливість;

– довіра між громадянами;

– зміцнення спільнот;

– орієнтир на примирення.

Основою нормативно-правових засад державної політики у сфері культури є принципи (основоположні принципи державної політики), закріплені в Основному Законі держави – Конституції України зокрема:

– невідчужуваності і непорушності прав і свобод людини (ст. 21);

– народного і державного суверенітету (ст. 5);

– розвитку та консолідації історичної свідомості, традицій і культури української нації (ст. 11);

– розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11);

– задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави (ст. 12);

– єдності та розподілу державної влади (ст. 6);

– політична економічна та ідеологічна багатоманітність (ст. 15);

– вільного розвитку особистості (ст. 23);

– свободи думки і слова, вільного вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), деякі інші [4].

Нормативно-правовими **засадами галузевого рівня** слід визначити принципи відповідних галу-

зей права, що регулюють державну реінтеграційну політику, насамперед цивільного, інформаційного права. Їх перелік і змістовна наповненість зумовлені специфікою предмета, способів та методів галузевого правового регулювання. Нормативно-правові засади формування та реалізації державної політики конкретизовано в Законах України «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про центральні органи виконавчої влади», в яких здійснено розмежування повноважень міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ). Центральним органом виконавчої влади, який наділений компетенцією щодо реалізації державної політики у сфері культури є, Міністерство культури та інформаційної політики.

З огляду на наявність потреби в ефективному здійсненні державної політики, а саме для забезпечення я ефективного публічного управління необхідно створити відповідні механізми та інституції (органи) або окремі функціональні підрозділи відповідних органів, які б безпосередньо опікувалися питаннями реінтеграції, а саме гарантували б належну реінтеграцію населення, забезпечуючи *управління реінтеграцією*. Це можуть бути, до прикладу, спеціальні урядові комітети або агентства, які відповідають за реалізацію державної політики з реінтеграції населення [5, с. 86–91].

Засади державної політики у сфері культури безпосередньо закріплені у Законі України «Про культуру», а саме:

– визнання культури як фактору самобутності Українського народу;

– збереження цілісності культури у шляхом сприяння створенню єдиного культурного простору України;

– захист і збереження культурної спадщини та культурних цінностей;

– сприяння утвердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті;

- Слід констатувати, що перші кроки в цій площині вже було запроваджено, зокрема Рішенням Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ) введено в дію Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Рес-

публіки Крим та міста Севастополя, якою пріоритетами державної політики визначено: гарантії безпеки людини, ужиття усіх необхідних заходів щодо забезпечення її прав і основоположних свобод, доступ до освіти та медичного обслуговування, реалізація права на свободу світогляду і віросповідання, права у соціально-економічній, культурній, інформаційній та інших сферах [7].

Практичними кроками у контексті розробки та формування політики реінтеграції окупованих територій є приклади, зокрема, робота групи за участю 36 експертів, організованої Представництвом Президента України в АР Крим, які у вересні 2022 р. розпочало розробку першочергових заходів, необхідних для ефективної реінтеграції Криму одразу після його звільнення. Вони акцентували увагу на доцільності розробки комплексної гуманітарної політики держави, яка була б сконцентрована на демілітаризації освітньої, культурної сфер. Блоком 8 визначено пріоритети гуманітарної реінтеграції, до якої віднесено відновлення українського медіапростору, закладів культури та освіти, інститутів громадянського суспільства, а також вільний розвиток релігійних спільнот [8]. Також, в контексті доцільності розробки комплексної гуманітарної політики, якою б охоплювалася і культурна, освітня, інформаційна, мовна політика, акцентовано увагу в аналітичному звіті щодо стану імплементації освітньої політики на тимчасово окупованих територіях (ТОТ). Так, авторами, констатовано про проблему відсутності єдиної політики держави щодо впровадження реінтеграційних курсів для людей із ТОТ, тому за доцільне автори вважають створення єдиної програми, що сприяла б вивченню та покращенню української мови мешканцями із ТОТ, а також розв'язанню інших освітніх проблем, що виникають під час тривалої окупації [9, с. 26].

У зв'язку з цим, до складової (змісту) державної діяльності слід віднести: – *протидію російським наративам*; – *просування соціальної згуртованості на базі українських цінностей та етнічного різноманіття*; – *захисту та дотримання прав людини*; – *захисту прав корінних народів та національних спільнот*; – *реінтеграцію освітньої сфери, зокрема забезпечення викладання державною та мовами корінних народів*; – *просування «м'якої» позитивної дискримінації української мови* (яким охоплюються питання встановлення квот на україномовний контент у книговидавництві, кіноіндустрії тощо).

Реінтеграція як політико-правова діяльність держави повинна супроводжуватися відповідними політико-правовими рішеннями у цій площині, оформленими у відповідних політико-правових актах. Так, у практичній площині держава як видається повинна розробити комплексну стратегію реінтеграції, оформивши її у відповідному нормативно-правовому акті, метою якої має бути відновлення миру та гармонійний людський розвиток і яка б охоплювала: процеси (механізми) правосуддя перехідного періоду, реалізацію політики примирення, ефективну правозахисну стратегію, ефективну судову систему, сприяння належному врядуванню, реформування системи безпеки тощо [10, с. 98].

Загалом процес стратегічного планування складається з низки послідовних взаємопов'язаних між собою етапів-процедур, що забезпечує в комплексний підхід. Це процедури щодо: 1) визначення правової основи реалізації комплексного підходу до планування державної політики; 2) проведення комплексного огляду відповідної сфери 3) розробка та затвердження документів довгострокового планування (стратегій); розробка та затвердження документів середньострокового планування (кон-

контактксті Явїр В.А. те, що Україна належить до поліетнічних держав зі складною історичною спадщиною та суттєвими регіональними, культурними, мовними, етнічними відмінностями, які стали *непрямими* чинниками дезінтеграції України. При цьому зауважує на доцільності підвищення рівня інтеграції, консолідації українського суспільства шляхом популяризації поліетнічності та багатокультурності як *цінностей/переваг*. Всі етноспільноти, що населяють державу, формують політичну націю і повинні бути максимально інтегровані в поліетнічне суспільство – на рівних засадах брати участь у соціальному, громадсько-політичному житті, користуючись при цьому гарантованими законодавством можливостями зі збереження етнокультурної самобутності [13, с. 57].

Тому, з урахуванням вищезазначених факторів слід продумувати реалізацію державної політики та ухвалювати відповідні стратегічні рішення. Саме тому політика культурної реінтеграції повинна бути спрямованою на подолання цивілізаційних розломів, інструментом вирішення чого повинна стати теорія ідентичності, консолідувавши суспільство шляхом залучення як державних, так і недержавних акторів, використавши максимально потенціал громадянського суспільства як засобу реалізації політичних прав і свобод в контексті культурної діяльності, об'єднавши його спільними цивілізаційними цінностями. Їх слід закріпити в механізмах та гарантіях перехідного правосуддя [14], здійснюваними в унісон з інформаційною політикою, освітньою, мовною в межах загальної безпекової політики, втілюватися в життя та гарантуватися відповідними оновленими інституціями – а саме реформованими органами правосуддя, безпековими структурами, органами правопорядку, та деякими іншими.

В теорії політичної науки доведено, що розробка будь-якої стра-

тегії передбачає три основні етапи: 1) аналіз політичного контексту; 2) формулювання умов реконструкції; 3) встановлення спільних керівних принципів багатосторонньої діяльності та 4) визначення ключових компонентів реінтеграції. Своєрідним орієнтиром у цьому можуть стати напрацювання і досвід Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) – «Реінтеграція в перехідний період від війни до миру» [15], яку, як видається, слід адаптувати насамперед до загальних потреб реінтеграції, що первинно пов'язані із потребою проведення детального аналізу причин виникнення загроз національній безпеці, характеру конфлікту та механізмів правового регулювання, здатності держави до національного захисту – опори на власні сили). Також врахувати можливий вплив репатріації на процеси реконструкції з урахуванням особливих потреб у сфері культурної політики, що потребує детального її подальшого осмислення.

В цьому ракурсі слід згадати про можливість перехідного правосуддя як певного правового механізму/інструменту забезпечення політики реінтеграції. Оскільки ключовою метою перехідного правосуддя є зміцнення досягнення довгострокового миру [16, с. 16], правосуддя перехідного періоду з позиції його теоретичних підвалин та стратегічної мети дозволяє розвинути потенціал політики культурної ідентичності з урахуванням необхідності відновлення, в т.ч. культурних прав, які могли бути порушені під час окупації. Перехідне правосуддя складається, як відомо, з п'яти базових компонентів: 1) розслідування злочинів; 2) забезпечення права на правду (збір свідчень жертв та свідків,

проведення тематичних досліджень, документування); 3) відшкодування збитків (грошові компенсації, відшкодування вартості втраченого житла, медична та психологічна підтримка, офіційні публічні вибачення, відкриття музеїв та меморіалів); 4) інституційні реформи (в першу чергу, в сфері безпеки та правосуддя, зокрема люстраційні процеси); 5) національні консультації [18, с. 2].

Реконструкція включає умовно кілька взаємопов'язаних взаємодоповнюваних процесів-стадій, а саме: 1) моніторинг ситуації з дотримання прав людини; 2) встановлення фактів їх порушень; 3) документування воєнних злочинів, що порушують культурні права людини в контексті реалізації права на правду¹ [18, с. 106–107]:

1) сприяння встановленню справедливості у сфері культурних прав шляхом запровадження ефективних правозахисних процедур, процедур відшкодування збитків. Останніми охоплюються не тільки процедури, які б передбачали надання грошових компенсацій, однак і до певної міри відшкодування моральної шкоди в контексті відновлення порушених культурних прав та встановленні справедливості у гарантуванні права на правду (права на якісну інформацію), що включає, зокрема офіційні публічні вибачення, відкриття музеїв та меморіалів – спеціалізованих музейних / меморіальних установ та створення інших культурних продуктів, які базуються на конкретних фактах вчинення воєнних злочинів, що порушують культурні права людини.

Причому власно в юридичному контексті встановлення справедливості, а також з урахуванням юридичної

¹ Право на правду – хоча і застосовується активно правниками як терміноодиниця, однак вже сама назва має дещо політико-правове забарвлення. В контексті права на правду більш доречним і виваженим застосовувати термін «право на якісну інформацію», яке відноситься до інформаційних прав людини і пов'язується з правом вільно одержувати необхідну, об'єктивну, своєчасну інформацію про навколишній світ та контролювати достовірність і конфіденційність інформації про себе в інформаційному просторі, що змінить акценти в розумінні права на інформацію з кількісних на якісні.

Про особливості державної політики в плані формування цілісної комплексної стратегії юридичному аспекті варто думати вже сьогодні. Це, зокрема питання щодо створення реєстрів порушень культурних прав (причому як культурних майнових так і немайнових), щодо відповідальних суб'єктів, їх компетенції тощо.

Під «м'якою силою», що з'явилася на противагу «жорсткій силі», яка пов'язується з військовою міццю та економічним тиском, прийнято розуміти можливість та здатність використовувати привабливості культури та різного роду інших суспільно-політичних цінностей. Термін «м'яка

100

сила» використовується здебільшого в політиці, однак впродовж останнього часу спостерігається тенденція до його використання й іншими галузями знань та наук соціо-гуманітарного спрямування.

В контексті реінтеграції загалом, й культурної зокрема, слід згадати передусім «класика»-основоположника теорії «м'якої сили» американського вченого Джозефа Найя, якому належить її пілотне обґрунтування. Також доцільним видається згадати й інших вчених-дослідників, як-от Стівена Краснера і Роберта Кеохейна тощо. Вони наголошували на важливості «м'якої сили» у сприянні реінтеграції територій, що полягає у широкому залученні та переконання інших акторів через співпрацю, спільні цінності та дипломатію [20, с. 15].

Про доцільність використання «м'якої сили» свідчать й результати опитувань, які проводилися з-поміж респондентів-жителів окупованих територій, які продемонстрували соціальний запит на її використання. І хоча вони й не добирають належних термінів, однак у своїх відповідях наголошували на неприпустимості застосування адміністративних і агресивних важелів впливу на місцеві громади в рамках «популяризації» українськості. Це, навпаки, викликає спротив і гальмує процеси з поширення лояльного ставлення всіх категорій громадян до України в сенсі спільного політичного і культурного середовища. По-друге, чи не найбільшу ефективність у боротьбі з міфами і стереотипами, у подоланні певної дистанції між регіонами України загалом мають програми культурних та професійних обмінів, тобто ставка на персональний досвід [21].

Тут особливо важливо врахувати, що культурна реінтеграція не відбуватиметься безвідносно своєрідних культурних трансформацій в цифрову епоху, які у значній мірі є екзогенними детермінантами. Розвиток різних *складових інфор-*

маційної і цифрової культури як ознаки загальної культури людства та компоненту національних культур, так і атрибуту певної діяльності, надалі визначатиме цивілізованість, залученість, ефективність і спроможність до поступу. Це підтверджується значною кількістю актуальних наукових публікацій з тематики цифрової культури, приміром [22], [23], [24] [25], деякі інші.

Висновки. Будь-які зусилля щодо соціальної, політичної, економічної реінтеграції не матимуть очікуваного і, тим більше, швидкого результату без базової (первинної) україноцентристської культурної, мовної, світоглядної орієнтації, а також спрямованості на європейські правові цінності – *права людини і верховенство права, справедливий суд, виключно правові способи вирішення конфліктів*, які повинні пронизувати весь інформаційний простір країни, невід'ємною складовою якого є процеси цифровізації. Вона є невід'ємною складовою інформаційної сфери, що зумовлюється екстериторіальністю державної реінтеграційної політики, спрямованістю передусім на потреби людей в контексті особливостей деокупації і реінтеграції окремих тимчасово окупованих територій, а не навпаки.

В контексті вищевказаного, з метою просування ідеї української національної ідентичності інструментами «м'якого впливу» може стати цифрова дипломатія, здійснювана шляхом «м'якої» українізації, охоплюючи не тільки культурний, однак й інформаційний та освітні простори. Для цих потреб можливо і доцільно включати різні культурні цифрові продукти шляхом створення та масштабування українського культурного контенту (фільмів, книжок, пісень тощо) до навчальних програм закладів освіти, також залучати своєрідних лідерів думок: знаних і авторитетних діячів культури, спорту, науки, мистецтва тощо задля формування

– висвітленні невикривленої історії як елементу національної культурної спадщини, національної пам'яті та української національної громадянської ідентичності тощо.

довгострокового планування та реалізації комплексної державної політики гуманітарного спрямування. Робиться висновок, що така політика повинна здійснюватися з урахуванням інформаційної складової політики реінтеграції в межах загальної безпекової політики. В контексті забезпечення верховенства права в Україні виокремлюються юридичні механізми (інструменти) досягнення стратегічної мети – відновлення порушених прав під час окупації, зокрема наголошується на перспективах правосуддя перехідного періоду як комплексного підходу до подолання наслідків порушень культурних прав людини у період переходу до миру та демократії, метою якого є встановити істину, покарати винних, забезпечити відшкодування жертвам й гарантувати неповторення таких злочинів у майбутньому. З огляду на стратегічну мету в постановочному плані аналізується потенціал цифрової дипломатії як перспективного інструменту «м'якої сили» щодо реалізації та забезпечення реінтеграційної діяльності України в сфері культури.

Radovetska L. Principles of implementing reintegration policies in the sphere of culture: the law digitalization context

The article addresses a pressing and forward-looking issue in contemporary Ukraine – namely, the cultural dimension of the reintegration policy for temporarily occupied territories and the return of repatriates. Given that this issue has been little studied in domestic scholarship, the author has conducted an analysis of the regulatory and legal framework

governing reintegration policy in the cultural sphere as the normative basis of state activity. In this context, the author identifies key principles for the implementation of such a policy. An original classification of these principles is proposed, which includes three groups: 1) basic principles for the development, implementation, and support of state policy; 2) fundamental principles of state policy in the cultural sphere; 3) regulatory and legal foundations at the sectoral level. The article analyses the current cultural legislation, which constitutes the relevant legal basis for state action regarding the future of reintegration policy as a form of strategic influence. It considers the rationale for developing a reintegration strategy as a legal form of long-term planning and implementation of a comprehensive, human-focused state policy.

The conclusion is drawn that such a policy must take into account the informational component of reintegration policy within the broader framework of national security policy. In the context of upholding the rule of law in Ukraine, legal mechanisms (tools) are identified to achieve the strategic goal of restoring rights violated during the occupation. Particular emphasis is placed on the prospects of transitional justice as a comprehensive approach to overcoming the consequences of violations of cultural human rights during the transition to peace and democracy. Its goals are to establish the truth, hold perpetrators accountable, provide reparations to victims, and guarantee the non-repetition of crimes in the future. From a strategic perspective, the potential of digital diplomacy is analysed as a promising "soft power" tool for reintegration efforts of Ukraine in the cultural sphere.

Key words: reintegration policy, transitional justice, digitalization of

law, soft power, cultural rights, digital diplomacy.

Література:

1. Про культуру: Закон України № 2778-VI від 14.12. 2010 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 10.05.2025).
2. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України № 2268-VIII від 18.01.18. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 12.05.2025).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України : Закон України № 2217-IX dsl 21.04.22. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 14.05.2025).
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 10.05.2025).
5. Шур Н., Семенець-Орлова І., Майстренко К. Політика реінтеграції населення тимчасово окупованих територій (безпековий кейс та механізми протидії контрабанді у прифронтових територіях України). Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Випуск 6 (66), 2022. С. 86–91.
6. Осипчук А., Суслов. А., Усачова В. Policy Мето. Політики реінтеграції тимчасово окупованих територій України: досягнення та виклики. Доступно за посиланням: <https://surl.li/kejryu> (дата звернення : 12.05.2025).
7. Указ Президента України №117/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1172021-37533> (дата звернення : 10.05.2025).
8. Пріоритетні кроки Української держави після деокупації Криму», розміщеному на сайті Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим. URL: <https://surl.li/tleziu>
9. Аналітичний звіт «Оцінка імплементації державної політики, спрямованої на освітню реінтеграцію тимчасово

окупованих територій» (за результатами моніторингу під час вступної кампанії 2023 року для абітурієнтів із тимчасово окупованих територій АР Крим та міста Севастополя) / В. Потапова, В. Куберська, О. Охредько. – Київ : ЦГП «Альменда», 2023. 32 с.

10. Ржевська Н. Моделі реінтеграції окупованих територій: світовий досвід та український варіант. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 1/2019. С. 96–106.

11. Тихомиров Д.О. Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня д. ю. н. за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, Київ, НАВС, 2021, 38 с.

12. Філіпчук, В., Октисюк, А., Поворозник, В., Ярошенко, Є. Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії. Київ: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2016. С. 4–10.

13. Явір В.А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт: монографія. Київ: Логос, 2018. 468 с.

14. Христова Ганна. Застосування конституції в умовах перехідного правосуддя: до постановки проблеми в українських реаліях. URL: <https://surl.li/ntpua1> (дата звернення : 10.05.2025).

15. UNHCR's Centre for Documentation and Research (CDR). Reintegration in the Transition from War to Peace. 1997. URL: www.refworld.org/pdfid/3ae6b31f8.pdf (дата звернення : 10.05.2025)

16. Осипчук А., Суслов А., Шулімов С., Яковлев М. Політики реінтеграції тимчасово окупованих територій: моделі, сценарії, дискусії, досвід. Аналітичний звіт. 38 с. URL: <https://surl.lu/xoga1u> (дата звернення : 10.05.2025).

17. United Nations. Guidance Note of the Secretary-General: United Nations Approach to Transitional Justice. 2010. https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf. (дата звернення : 10.05.2025).

18. Тихомиров О. О. Права людини: інформаційний вимір : монографія / О.О. Тихомиров. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 304 с.

19. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики : монографія / Г. Христова. – Харків : Право, 2018. 680 с.

20. Слюсаревський А.М. Реінтеграція деокупованих територій: виклики для України. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «Бакалавр» за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Київ, 2023, НаУКМА. 51 с.

21. Політика щодо прифронтових, звільнених та окупованих територій Донбасу з метою їх реінтеграції. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва URL: <https://www.dif.org.ua> (дата звернення : 20.05.2025).

22. Feige, D.M. The Culture of Digitalization and the Digitalization of Culture. *Contemporary Research Topics In Arts Education*, 2019, 53 p.

23. Kreslins, K., Ikse, M. R., Dreijers, G., & Vasiljeva, T. Digital literacy, digital culture and digitalization in Europe. *J. Internet E-bus. Stud*, 2022, P. 1–10.

24. Burchardt, C., & Maisch, B. Digitalization needs cultural change—examples of applying Agility and Open Innovation to drive the digital transformation. *Procedia Cirp*, 84, 2019. P. 112–117.

25. Kwilinski, A., Merritt, P., & Wryblewski, Ł. (2024). Advancing sustainable development goals through digital culture: A global research overview. *Cultural Management: Science and Education*, 8(1), P. 61–79.

